

POHMATU

Zdroj: ANDRES, R., VRTIŠKA, J., Enviromentální výchova v praxi. ZO ČSOP Vlašim. 2018.

Cíl: děti rozlišují hmatem různé běžné přírodniny a jejich haptické vlastnosti, dovedou zaměřit pozornost na konkrétní projevy přírody a ocení rozmanitost přírody a jejich projevů.

Věk účastníků: 4 až 10 let

Počet účastníků: max. 10 dětí

Rozdělení účastníků: všichni dohromady

Prostředí: různě v přírodě, bezpečný terén

Denní doba / roční období: výhodou je, že můžeme hru provádět i v noci, nebo v kteroukoliv denní dobu včetně v různém ročním období.

Délka trvání: 30 minut včetně reflexe

Pomůcky, materiál: různé přírodniny – kámen, mech, voda, šiška, stéblo aj., šátky na zavázání očí.

Motivace: planetu máme půjčenou od dalších generací. Měli bychom ji v pořádku vrátit, umíme ji poznat bez jednoho našeho smyslu, a to očí? Nebát se neznámého, je to pro nás výzva si vyzkoušet něco co nevidíme.

Pravidla: na klidném bezpečném místě (např. na louce, na lesní mýtině) pomůžeme dětem zakrýt oči šátkem. Postupně jim předkládáme různé přírodniny k ohmatání. Zpočátku pracujeme s jednou, pak se dvěma různými přírodninami, pak můžeme počet zvýšit. Co je to za přírodninu? Která z nich je nejdrsnější, nejměkčí, nejstudenější...? Přírodniny mohou děti poslepu třídit do skupin podle vlastností, podle názvu, lze tak rozeznávat i druhy rostlin.

Reflexe: po odkrytí očí necháme dětem čas prozkoumat tytéž přírodniny a mluvit o svých prožitcích.

Alternativní provedení: děti hmatají nohama – vsedě, vstoje, nebo při chůzi, bez použití rukou. Hru lze také obměnit, podle počasí a ročnímu období.

Další informace: vyhledáme bezpečné místo, pokud hru budeme provádět v noci. Vzhledem k tomu, že děti se nepohybují, není potřeba dalších vedoucích a kontrol.

Děti na závěr pochválíme, řekneme si něco o přírodninách, které zkoumaly a odměníme je vzdělávací kartičkou o bylinách, rostlinách či přírodninách nebo pexesem do třídy, skupiny a pozveme je na hru i v jiném ročním období.

POZOROVACÍ HRA OBORA

Zdroj: HEDERER, J., SCHMIEDBAUER, H., Les a praktická ekologická výchova v mateřské škole, Pražské ekologické centrum, Praha 1, PROEKO 1997.

Cíl: poznávání krajiny, stromy, keře, byliny, zvířata a ptáky, ty nejlépe pozorujeme s dětmi v oboře, vnímání přírody všemi smysly.

Věk účastníků: děti z MŠ, školní děti a děti z ústavů až po dospělé.

Předpoklad: stanovené úkoly, hra musí odpovídat věkovému stupni.

Rozdělení účastníků: celá skupina i třída.

Prostředí: pokud možno smíšený les.

Denní doba/roční období: od jara do podzimu, od pozdního odpoledne až do setmění.

Délka trvání: možnost od jedné hodiny až po několika hodinový blok podle kolika her se zúčastníme

Pomůcky: pomůcky si musíme připravit předem, chceme-li shromáždit a zachovat výsledky hry pozorováním (sběrné košíky, papír, tužky, lepící pásky, nitě, staré noviny, lupy, dalekohledy, fotoaparát, určovací klíče a atlasy, zahradnické nůžky, nůž). Pomůcky jsou rozděleny mezi účastníky.

Motivace: děti dovedou zaměřit pozornost na konkrétní projevy přírody, oceňují rozmanitost přírody a jejich projevů a dokáží využít tyto praktické zkušenosti přenést do teoretického vyučování zábavnou formou. Jsou i často pozitivně hodnoceni, a to je ještě více motivuje.

Pravidla, organizace: domluvíme se již ve škole na základních pět bodů hry a vytvoření pěti pracovních skupin. Pozorování stromů. Pozorování křovin a bylin. Hledáme houby, mechy a lišejníky. Pozorování zvířat a ptáků.

Např. Pozorovatelé stromů: podle věku a schopnosti účastníků hry je vymezena plocha pozorování. Otázky mohou být např. „vyhledej, zda najdeš v tomto lese různé tvary listů, vyhledej, kolik různých stromů se vyskytuje v tomto lese a čím se liší, kolik různých jehličnatých stromů najdeš v tomto lese?“ Otázky upravujeme k věku dětí, např. MŠ „Kolik různých žlutých listů najdeš?“. Můžeme se domluvit, zda všechny skupiny budou pozorovatelé stromů a kdo bude nejrychlejší, obsáhlejší. Nebo každá skupina bude mít jedno téma, pak se předvedou v přírodním představení a ostatní budou diváci.

Reflexe: zkoumáme a hrajeme si s našimi smysly, čím rozsáhlejší je smyslový vjem, tím jsou děti úspěšnější. Vidíme, saháme, cítíme a slyšíme stromy. Děti získávají dojmy dotykem a očíháváním kůry, hmatáním nejen prsty, ale i tvářemi, nohama i celým tělem, obejmou strom a důvěrně se s ním seznamují. Děti si mohou vymyslet příběhy o stromech, mohou složit větrnou píseň, dochází k rozvoji všech smyslů a vnímání našeho přirozeného prostředí, velmi to děti obohacuje.

Další informace: děti mohou založit lexikon stromů, mohou se zabývat celý rok jedním druhem stromů, vytvořit stěnu z přírodnin pro vnímání zrakem, hmatem, čichem. Pátrají po příznacích odumírání stromů, zjišťují následky škod, diskutují o možných přínosech k ochraně lesa, hrají si a tvoří s listy, s ledními plody a větvemi, pracují a tvoří ze dřeva, tvarují stromy z papíru, dřeva, přírodního materiálu nebo modelovací hmoty, reprodukují obrazy stromů v různých technikách.

Takhle děti ve svých hrách a ve svých skupinách se prostřídají v jednotlivých tématech k oboře. Ve škole pak vytvoří pro ostatní spolužáky a rodiče přírodní koutek, mohou být součástí školní akademie, přispějí do školního časopisu a celý rok pracují v těchto tématech.

HÁDEJ, KDO JSEM

Zdroj: CORNELL, J., Objevujeme přírodu, učení hrou a prožitkem. Portál, s. r. o., Praha 2012.

Cíl: probouzení zájmu dětí o přírodu, navíc hra dokáže zbořit ledy mezi spolužáky a navazuje vztahy mezi členy skupiny, cílem je uhodnout totožnost čtyř zvířat a nasbírat 10 kartiček, které každé zvíře popisují.

Věk účastníků: od 6 let

Počet účastníků: 5 až 40

Rozdělení účastníků: bez rozdělení, každý má svůj úkol

Prostředí: různě v přírodě, kdekoli

Denní doba / roční období: den i noc

Délka trvání: podle počtu účastníků půl hodiny až 2 hodiny.

Pomůcky, materiál: 40 kartiček o rozměru 7 x 12 cm. Na každou z nich napíšeme náповědu týkající se jednoho ze čtyř zvířat (takže máme pro každé zvíře 10 kartiček s různými náповědami) Počet zvířat a kartičky s náповědou můžeme upravit dle potřeby.

Motivace: děti jsou prožitkovým učením motivováni více k rozšíření svých znalostí a vědomostí v přírodovědných předmětech, potkávají nové kamarády, spolupracují a pomáhají si a chtějí poznat nové a nové přírodniny, zvěř a vše co se v lese odehrává.

Pravidla: před začátkem hry kartičky promícháme, rozdáme všem hráčům po jedné nebo po dvou. Hráči při rozdávání stojí, protože po rozdání kartiček se volně rozejdou do prostoru. Hra začíná tehdy, až hráči dostanou najednou pokyn. Hráči začnou vyvolávat jména zvířat, na něž se podle nich hodí popis na jejich kartičkách. Na kartičce např. stojí: „Jsi horkokrevné zvíře, máš dlouhý ocas a čtyři nohy.“ Hráč si pomyslí, že je nejspíš veverka, takže začne volat: “Veverka“. Pak si všimne, že nikdo jiný veverka nevolá, zato jeden spoluhráč volá: „Vydra“. A právě k němu se stahuje několik dalších lidí. Znovu si přečte náповědu a uvědomí

si, že i on je nejspíš vydra. Připojí se k vydří skupince a všichni společně se snaží dát dohromady všech 10 kartiček s charakteristikami vydry.

Aby hra ubíhala co nejrychleji, může si skupina zvolit jednoho člověka, který má za úkol shromáždit všechny vydří kartičky. Podobně může jiným hráčům přidělit sbírání ostatních tří zvířat. Proto může hráč, pokud má více kartiček, odevzdat svou vydří kartičku hráči, který je sbírá, a soustředit se na svá ostatní zvířata. Děti, které neumí ještě číst nebo určitá zvířata neznají, by měly dostat tu nejjednodušší nápovědu.

Reflexe: když jsou uhodnuta všechna čtyři zvířata a posbírány všechny kartičky, každá skupina přečte dvě nebo tři nejzajímavější charakteristiky svého zvířete, společně spolupracují, poznávají minimální rozdíly mezi např. medvědem a mývalem, rozvíjejí i představivost, fantazii i pohybové schopnosti.

Další informace: hru „Hádej, kdo jsem“ mohou hrát i nejmenší děti, stačí pouze nápovědu zjednodušit a nakreslit na kartičky obrázky. Můžeme např. nakreslit kruhovou dutinu ve kmeni stromu a napsat „to je můj domov“ nebo nakreslit otisk kachní nohy a připsat „takhle vypadá moje stopa“. U nejmladších hráčů je lepší pracovat s menším počtem zvířat a údajů.

STRÁŽCE STROMU

Zdroj: GATO, M., Nejlepší hry venku pro malé i velké na tábory i chalupy, na hřiště i do lesů. Rubico Olomouc, 2012.

Cíl: dobýt strom v tichu, opatrně, ale rychle, pružně, chytře, strážce vnímá zvuky, rozvíjí si pozornost, soustředěnost, rychlost.

Věk účastníků: různý věk, od 5 až 20 let

Počet účastníků: 5 až 15

Rozdělení účastníků: jeden strážce stromu, ostatní jej dobývají.

Prostředí: v přírodě, samostatně stojící velký strom.

Denní doba, roční období: během dne, v noci a v jakoukoliv roční dobu je hra vhodná.

Délka trvání: dokud dobyvatelé nejsou chyceni nebo dokud dobyvatelé strom obsadili.

Pomůcky: samostatně stojící strom v sadě nebo v parku, šátek na zavázání očí, provázek, bonbony, klacíky, krabičky, modely zvířat, byliny apod.

Motivace: kromě odměny je motivací vítězství a dostat se na pozici strážce stromu, ukázat odvahu, pružnost, postřeh.

Pravidla: na větve stromu se navážou provázky a k nim se přivážou na mašličku vhodné drobné předměty, mohou to být bonbony, krabičky, klacíky, míčky, prostě cokoli, co je po ruce. Tyto předměty jsou v různé výšce, ale vždy tak, aby se ze země daly odvázat. Když je

strom takhle ověšen, vybere se jeden hráč, který bude představovat strážce stromu a hlídat zavěšené předměty. Ostatní hráči se je naopak budou snažit získat, připlížit se ke stromu a odvázat je. Koho se strážce dotkne, je z další hry vyřazen. Vítězem je pak ten, kdo získá nejvíce předmětů a může pak nastoupit jako strážce stromu.

Reflexe: účastníci hry si navzájem svěřují způsoby dobytí stromu, finty, jak přelstít strážce, ten zase vysvětluje, jak se dobyvatelé prozradili a on je mohl chytit, podílí se na taktice hry. V dalších kolech je vše těžší, protože strážci se mění a ví jak na dobyvatele.

Další informace: tuto hru lze hrát i tak, že předměty nemusejí být přivázané (zvláště hrají-li menší děti, které si ještě s uzly neporadí), ale drží pomocí různých druhů sponek, dílů stavebnic nebo to může být i šroubek, ze kterého je třeba odšroubovat maticku.

ZVUKOVÉ PEXESO

Zdroj: ANDRES, R., VRTIŠKA, J., Enviromentální výchova v praxi. ZO ČSOP Vlašim. 2018

Cíl: kooperativní dovednost, vztah k místu, smyslový kontakt s přírodou a její pestrost, rozvoj komunikačních dovedností, společná práce, vytvoření zvukového pexesa.

Věk účastníků: 6 až 11 let.

Počet účastníků: 20 až 24 žáků

Rozdělení účastníků: do 3 skupin

Prostředí: jakýkoli přírodní prostor, nejlépe při vycházce pestrým prostředím.

Denní doba, roční období: v kterémkoliv ročním období, nejlépe na podzim.

Délka trvání: 2 – 4 vyučovací hodiny formou vycházky, z toho 1 hodina na vyzkoušení si vzniklého výtvaru a na reflexi, dále pak bez omezení, čas je třeba pouze věnovat shromáždění dostatečného počtu stejných krabiček (do toho je možno zapojit i žáky).

Pomůcky: krabičky např. od Kinder vajíček, kinofilmů, sirek, pro každou skupinu cca 10 - 16

Motivace: víš, jak chrástí kamení, šustí listí a bublá voda? Není to složité, víme jak na to, sami si tyto zvuky zařídíme.

Pravidla: žáci ve 3 týmech, každý tým má k dispozici 10 až 16 stejných krabiček a jejím cílem je umístit do těchto krabiček různé přírodniny, které by po zatřesení krabičkou vydávaly charakteristické zvuky (kamínky, písek, různé plody či semena, jehličí atd.). Každý typ přírodniny umístí do dvou krabiček. Jakmile je práce dokončena a krabičky naplněny vhodnými přírodninami, vytvoří žáci kroužek a jednotlivé týmy nejprve představují své pexeso. Ostatní týmy hádají, co může být v krabičce umístěno. Týmy se v této roli vystřídají. Následně jsou krabičky rozmístěny na vodorovné ploše podobně jako karty klasického pexesa a týmy se střídají v hledání dvojic se stejným obsahem. Vedoucí, učitel je jako rozhodčí.

Reflexe: žáci reflektují své prožitky smyslového kontaktu s přírodou, vedoucí může klást otázky např. „na kterou přírodninu ve svém pexesu jste nejvíc hrdi? Která přírodnina vydává podle vás nejhezčí zvuk? Překvapilo vás něco? Co byste ocenili na práci svého týmu a co na práci týmů ostatních?“

Další informace: žáci mohou nabídnout vytvořené pexeso i jiným třídám či skupinám, mohou ho hrát i v učebnách.